

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№12

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI.....	44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o'g'li	
TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE'MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH.....	48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna	
"INNOVATSION AGROTEKNOLOGIYALAR VA "YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYILLARI ASOSIDA G'ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH.....	53
Turayeva Gulizahro	
АНАЛИЗ ЦЕНОБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли	
KICHIK BIZNES RIVOJINI TA'MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI.....	62
G'aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna	
KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO'LLARI.....	67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich	
INNOVATION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOB VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	73
Mustafoev Akbar Mustafo o'g'li	
MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO'LLARI.....	78
Maxkamov Ibrayim, Jo'raboyeva Shohida Kamoliddin qizi	
REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI.....	83
Abduxalilova Laylo To'xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda	
SIRKULAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI.....	87
Sodikov Zokir Rustamovich	
YASHIL TEKNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG'BATLAR VA ULARNING NATIJALARI.....	92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi	
MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI.....	97
G'aniyev Baydulla Toshmurodovich	
АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ.....	101
Даулетиярова Шахло	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА.....	109
Кадилова Хадича Тураевна	
XORIY MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O'ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR.....	115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev	
O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo'ldoshali o'g'li	
HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI.....	133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna	
QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI.....	136
Musayeva Shoirazimovna	

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH.....	144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI.....	149
Madraximov Ilxom Kamilovich	
FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI.....	154
Zaripov Xusan Baxodirovich	
AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	163
Jalilov Jamshid G'anjionovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li	
MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI.....	168
Xayitboev Abror Quvondiqovich	
РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН.....	174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи	
KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV.....	180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna	
BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI.....	184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI.....	189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich	
TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	194
Alimov Umid O'ktambayevich	
MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI.....	200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI.....	207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova	
ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ.....	212
Останов Эгамберди	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI.....	218
Xakimova Xulkar Xamidovna	
QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich	
OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI.....	230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI.....	234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI.....	238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna	
BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI.....	242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi	

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHİYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI	251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI	256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna	
TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSİYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO'NALISHLARI	259
To'rayev Jasurali To'rayevich	
O'ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI	264
B. Sulaymonov	
NAMANGAN VILOYATIDA "YASHIL IQTISODIYOT" MODELIGA O'TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI	270
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich	
KICHIK BIZNES ORQALI ISH O'RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA	278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
MAMLAKATIMIZDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich	
РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ	290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли	
MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li	
BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIIYAVIY RIVOJLANISHINI TA'MINLASH VOSITALARI	303
Sadikov Iskandar Gayratovich	
ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	308
Халиков С. Х.	
HUDUDIIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI	313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich	
ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	321
Isakov Oybek Jamoliddinovich	
NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO'JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA'SIRINI BAHOLASH	325
Ismoilov Azamat	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI	332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich	
"AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHİYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK" FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA	346
Abduraxmonova Feruzabonu	

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASSTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	352
Dildora Yuldasheva	
TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI	359
I.J. Isakov	
OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI.....	363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI.....	369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna	
"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li	
THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS.....	380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich	
INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES.....	393
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ	401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи	
O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI	407
Ergashov Botirjon Ergashovich	
PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI	415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich	
O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI.....	419
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI.....	425
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna	
TURIZM SOHASINING IJTIMOIIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA).....	435
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH.....	442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li	
ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ	447
Дурманов Акмал Шаймарданович	
PAHTA-TO'QIMACHILIK KLASSTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	456
Atajanova Guli Maxsudbekovna	
JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI	462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	

QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQRISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI.....	467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich	
PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO'LINMALARIDA MOLIVAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	474
Murodov Orif Jumayevich, G'ulomov Xaydarbek Ilyos o'g'li	
BARQAROR KELAJAK SARI: MAMLAKATDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI MUSTAHKAMLASH	482
Abdullaev Shavkatjon Maxmudillaevich	
ZAMONAVIY IQTISODIY SHAROITLARDI KORXONALARNING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH	487
Abdulakimova Moxina Farxod qizi	
UMUMIY OVQATLANISH SHAHOBCHALARINING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH.....	493
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR EHTIYOJINI O'RGANISH VA XIZMAT SIFATINI OSHIRISHNING INNOVATSION YONDASHUHLARI	498
Babayeva Lola Ibragimovna	
MINTAQADA TARIXIY VA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA DAVLAT HAMDA XUSUSIY SHERIKCHILIK TIZIMIDAN FOYDALANISH	504
Xusanov Chari Kadirovich	
PROSPECTS FOR IMPROVING INFRASTRUCTURE FOR SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.....	509
Botirova Xulkar Olimjonovna	
THE IMPACT OF AGRICULTURAL CLUSTERS ON FOOD SECURITY AND MACROECONOMIC STABILITY	514
Sherkulov Shohruh Erkin ugli	
OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISSIQXONA IQTISODIYOTINI O'RNI VA NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR	520
Otavullaev Sukhrob Sa'dullo o'g'li	
IJTIMOII AHAMIYATI YUQORI LOYIHALARNI DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	524
Taspanova Ayzada Kenjebayevna	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQOBAT STRATEGIYALARINI TAKOMILLASHTIRISH	529
Sharopova Nafosat Radjabovna, Jamolova Aziza	
TIKUV-TRIKOTAJ KORXONALARIDA ISTE'MOLCHILARNING XULQ-ATVORINI O'RGANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	537
Sultonova Zulxumor, Bobojonov Baxrombek Ro'zimovich	
INTERNATIONAL TRADE BETWEEN INTEGRATION AND ISOLATION: INNOVATION AND UNCERTAINTY IN A FRAGMENTING GLOBAL ECONOMY.....	542
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANIDA SIGIRLAR BOSH SONINING PROGNOZ KO'RSATKICHLARI	548
Sabit Gabbarov	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI EKSPORTINI OSHIRISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	552
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, Xo'janova Husnora	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY O'SISH SIFAT OMILLARINING TA'SIRINI BAHOLASH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	558
Bustonov Mansurjon Mardonakulovich	
ОБЩАЯ КОНЦЕПЦИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ.....	567
Зайналов Джахонгир Расулович	
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ РЫНКОВ КАПИТАЛОВ	571
Хотамкулова Мадина Санжар кизи, Зайналов Джахонгир Расулович	

IPOTEKA KREDITI MEKANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA AMALIY ISHLAR TAHLILI	576
A'zamxo'jayeva Nihola Sulaymon qizi	
KORXONALARDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISHNING XORIJ TAJRIBASI	581
Abdurashidova Nigora Alisherovna, Abduqodirova Donoxon	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQRISH SALOHİYATINI OSHIRISH OMILLARI VA MEZONLARI	588
Jumanov Ruslanbek Bobojanovich	
O'ZBEKISTONIDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI	592
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
STUDY OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF GREEN BONDS, ECOLOGICAL LOANS, AND GREEN INVESTMENT FUNDS, AS WELL AS THEIR IMPORTANCE IN THE FINANCIAL SYSTEM.....	595
Avazov Azizbek Ashurali o'g'li	
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK TERMINOLOGIYASINING ILMIY-TAHLILII TALQINI.....	603
Aripov Oybek Abdullayevich	
O'ZBEKISTONDA MEHNAT BOZORINING TARKIBIY TRANSFORMATSIYASI VA UNING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	608
Rasulev Alisher Fayziyevich, Qodirov Asliddinxo'ja Mahammadjon o'g'li	
FERMER XO'JALIKLARIDA INVESTITSION JARAYONLARNI TASHKIL ETISH VA OPTIMALLASHTIRISH.....	611
Kdirbaev Amir Marat uli	
ITALIYA VA YAPONIYADA DAVLAT QARZINING UZOQ MUDDATLI BARQARORLIGI: FISKAL QOIDALAR VA QARZ BOSHQARUVI STRATEGIYALARINING QIYOSIY TAHLILI.....	614
Abdurahimov Abror Zafarovich, L.M. Tashpulatova	
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ: ВОЗМОЖНОСТИ ПЕРСОНАЛИЗАЦИИ, ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	621
Камалова Малика Низамовна, Очилов Акрам Одилович	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING ISHSIZLIK DARAJASIGA TA'SIRINI IFODALOVCHI ASOSIY OMILLAR	626
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li	
GLOBAL XAVFLARNING KESKINLASHUVI SHAROITIDA QAYTA SUG'URTANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	631
Norov Zarif Shamsiddinovich	
INNOVATSION SUG'URTA XIZMATLARINI JORIY ETISH ORQALI IXTIYORIY SUG'URTA XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	638
Xayitov Nodirjon Uzokovich	
VOSITACHILIK XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI SUBYEKTLAR AUDITI SIFAT NAZORATI.....	652
O.Q. Qo'shmatov	
AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISHDA MATEMATIK MODELLARDAN FOYDALANISH MASALALARI	657
I.Qo'ziyev, F.Ochilov	
MAJBURIYATLAR HISOBINING NAZARIY ASOSLARI.....	664
Ochilov Farxodjon Shavkatjon o'g'li	
ВОПРОСЫ РЕОРГАНИЗАЦИИ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СЕЛЬКОМ ХОЗЯЙСТВЕ	669
Розиков Жалил Жалолович	
TOVAR-MODDIY ZAXIRALAR AUDITINI O'TKAZISH TARTIBI.....	678
M.Xayitboyev	
USTAV KAPITAL HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	683
Inomjon Sherimbetov	
QISHLOQ XO'JALIGIDA KOOPERATIVLARNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI	688
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	

EKSPORT BOZORLARINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHDA MOLIVAVIY RAG'BATLARNING ROLI	694
Galiyev Tohir Fazliddinovich	
ZAMONAVIY LOGISTIKA TIZIMIDA MARKETING STARTEGIYALARIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	700
Abduqodirova Umida G'ayrat qizi	
QASHQADARYO URBANIZATSIYALASHGAN HUDUDLARIDA AGLOMERATSIYA JARAYONLARIGA TA'SIR KO'RSATUVCHI OMILLAR	706
Nazarova Feruza Usmonovna	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN ALOQA KORXONALARINI KREDITLASHNING ZARURLIGI HAMDA IQTISODIY AHAMIYATI.....	713
Shaymatov Mansur Jo'rabaevich	
MOLIVAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY AKTIVLARNI TAN OLISH	720
Odiljonova Oybachin Fayzullo qizi	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION TRANSFORMATSIYA BARQARORLIGINI BAHOLASH	724
Sanetullaev Aybek Esbosinovich	
XALQARO AVTOMOBIL ISHLAB CHIQUVCHI KOMPANIYALARNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI	728
Xidoyatov Mirsaid Mirmuhsunovich	
ENSURING THE FINANCIAL SUSTAINABILITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: STRATEGIES FOR RESILIENCE IN AN ERA OF DECLINING RESOURCES AND RISING EXPECTATIONS.....	734
Inomiddin Imomov	
"YASHIL" TEXNOLOGIYALARNI IQTISODIY RIVOJLANISHGA INTEGRATSIYA QILISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	744
Miraxmedova Maftuna Ibragimovna	
ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ОЦЕНКЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	751
Алиева Эльнара Аметовна	
AHOLI DAROMADLARI VA ULARNING SHAKLLANISH MANBALARI.....	756
So'fiyeva Xusniya Soxibjonovna	
НАУЧНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ И РАЗВИТИЮ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	760
Назарова Гулчебра Нурмуханбетовна	
СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДОВ ПО ОЦЕНКЕ ЭКСПЛУАТАЦИОННОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МАЛОМОЩНЫХ СЕТЕВЫХ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ СТАНЦИЙ	766
А.Р. Кудратов	
IJTIMOYIY XIZMATLAR KO'RSATISH JARAYONIDA TASHKILIY VA IQTISODIY MUNOSABATLAR	775
Berdiyeva Nafisa Qahramonovna	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSION BIZNESNI BOSHQARISH VA YANGI TEXNOLOGIYALAR ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	780
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
GRUZIYA TAJRIBASIDA BARQAROR TURIZMNI TA'MINLASHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMLARI VA ULARNING O'ZBEKISTON SHAROITIDA QO'LLANILISHI	786
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
INNOVATSION FAOLIYATNING MINTAQADA XIZMAT KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISHDAGI XUSUSIYATLARI	790
Fayziyeva Shirin Shodmonovna	
QORAQALPOG'ISTON HUDUDIDA ETNOGRAFIK TURIZM KLASSTERINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY OMILLARI	795
Kunnazarova Orazxan	
MAMALAKATIMIZ IMPORTI VA EKSPORTIDA KICHIK BIZNESNING ULUSHI	798
Jo'rayev Ilhomjon Kamolidinovich	
YEVROOBLIGATSIYA VA UNING AKSIYADORLIK JAMIYATLARI TOMONIDAN EMISSIYASI	807
Avezov Ibrohim Ilxomovich	

IQTISODIYOTDAGI INNOVATSION O'ZGARISHLAR SHAROITIDA TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI BOSHQARISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	808
Xonkeldiyeva Komilaxon Ravshanjon qizi	
SPORT ANJOMLARI SANOATIDA INNOVATSION JARAYONLARNI TIZIMLASHTIRISH MODELINING ZARURATI.....	813
Xamraqulov Ixtiyor Baxtiyorovich	
GREEN MARKETING STRATEGIES AND THE APPLICATION OF NEUROMARKETING METHODS IN THEIR DEVELOPMENT.....	819
Samadov Asqar Nishonovich, Latipova Go'zal	
OZIQ-OVQAT SANOATIDA KICHIK KORXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	825
Mavlanova Barchinoy Shonazar qizi	
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA INVESTITSİYALAR AHAMIYATINING EMPIRIK TAHLILI	831
Nazarova Ra'no Rustamovna, Najmiddinov Yahyo Fazliddin o'g'li	
YASHIL TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA MEHMONXONALAR ROLI: MUAMMOLAR VA IMKONIYATLAR.....	840
Raxmonova Nigina Anvarovna	
IJTIMOİY SIYOSAT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI: O'ZBEKISTONNING AMALIY YONDASHUVI VA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	844
Bafojev Farrux Jo'raqulovich	
AHOLI IJTIMOİY HIMOYASINI KUCHAYTIRISH MUAMMOLARI	852
Ulashev Xubbim Askarovich	
YASHIL TA'LIM RIVOJLANISH BOSQICHLARI: YAPONIYA MISOLIDA	856
Raxshona Nabibullayeva	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA ELEKTRON SAVDONING MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI.....	861
Mo'minov Yahyobek Shokirjon o'g'li	
TUROPATORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	865
Toshev Akmal Salimovich	
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQADA AHOI DAROMADLARINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	874
Quldasheva Maftuna Musurmon qizi	
ФАКТОРЫ И МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....	878
Алиева Эльнара Аметовна, Рахматхонов Саидодилхон Расулхон угли	
МЕХАНИЗМЫ УСТОЙЧИВОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ В СТРАНАХ С РАЗВИВАЮЩЕЙСЯ ЭКОНОМИКОЙ: РОЛЬ ESG-ИНСТРУМЕНТОВ, ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ РЫНКА ЗЕЛЁНЫХ ОБЛИГАЦИЙ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ НА ПРИМЕРЕ УЗБЕКИСТАНА И МАЛАЙЗИИ.....	884
Нарзуллаева Мехрангиз Ақобировна	
DORIVOR O'SIMLIKLAR SAVDOSIDA QIYMAT ZANJIRI TAHLILI: IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH OMILLARI.....	893
Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'ZBEKISTON VA TURKMANISTON O'RTASIDAGI SAVDO AYLANMASI TAHLILI	899
Voxidova Mehri Xasanovna	
GLOBAL KOMPANIYALARDA RAQAMLI MENEJMENTNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	905
Axmedov Sardor Shuxrat o'g'li	
IQLIM O'ZGARISHLARI VA GLOBALLASHUV SHAROITIDA EKOLOGIK-HUQUQIY TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH.....	912
Jumanazar Xolmuminov	
YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING JAHON TAJRIBASI	916
Kalandarova Elnura Muzaffar qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDLARNING INVESTITSİYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	921
Rahmatullayev Bobir Chorshamiyevich	

FINANCING WATER RESILIENCE: A FEASIBILITY ANALYSIS OF SOVEREIGN BLUE BOND ISSUANCE IN UZBEKISTAN.....	926
Yakubov Jakhongir	
УКРЕПЛЕНИЕ ПАРТНЁРСТВО И СОЗДАНИЕ ЕДИНСТВЕННОГО ЭНЕРГОРЫНКА В УЗБЕКИСТАНЕ	929
Каримова Нуржахон Олим кизи	
ИННОВАЦИОННАЯ ЗРЕЛОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ФАКТОР РОСТА ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ КОМПЛЕКСНОЙ МОДЕЛИ	935
Алиева Эльнара Аметовна, Табаков Евгений Сергеевич	
"BUDJET JARAYONLARIDA XAVFLARNI ANIQLASH VA BAHOLASH: ICHKI AUDIT YONDASHUVLARI"	941
Abdujalilova Dilnoz Abdusattorovna, Nishonxo'djaev Bekzod Baxodir o'g'li	
IQTISODIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA DAVLATNING ROLI	947
Raximov Baxromjon Ibroximovich	
O'ZBEKISTONDA SUT SEKTORINING QIYMAT ZANJIRINI SANOATLASHTIRISH MUAMMOLARI.....	951
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
STRATEGIK BOSHQARUV HISOBIDA XARAJATLAR HISOBI VA KALKULYATSIYA TIZIMLARINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH YO'NALISHLARI	955
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi	
АНАЛИЗ И ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ	961
Ариф Мустафаев	
ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА ИЗМЕНЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	968
Ишонкулова Феруза Асатовна	
O'ZBEKISTONNING INVESTITSION HUQUQIY SIYOSATIDA GLOBAL REYTINGLARNING NORMATIV-HUQUQIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	974
Gavhar Bekmurodova Adham qizi	
XALQARO MOLIYA BOZORIDA KREDIT RISKINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY USULLARI VA RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	981
Ochilova Xusniya Olim qizi, Yuldasheva Umida Asanaliyevna	
JAHONDA BRONLASH TIZIMLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARINING EVOLYUTSIYASI.....	987
Ismatillaeva Sitara Sayfidin qizi	
MILLIY IQTISODIYOT INNOVATSION SALOHİYATIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA JAHON TAJRIBALARI.....	994
Samadqulov Muhammadjon Islom o'g'li	
HUDUDIY RIVOJLANISHDA SOLIQ IMTIYOZLARINING AHOLI DAROMADLAR DINAMIKASIGA TA'SIRI.....	998
Olimjon Fattoyev G'ayrat o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINING ZAMONAVIY SHAROITLARDI RAQOBATBARDOSHLIGI: NAZARIY JIHATLARI VA AMALIY BOSHQARUV STRATEGIYALARI	1002
Adizov Bobir Baxtiyorovich	
ZAMONAVIY SHAROITDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RISKLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	1005
Sirojiddinov Kamoliddin Ikromiddinovich, Nasritdinov Bekzod Xusnutdinovich	
NAMANGAN VILOYATIDA QURILISH KLASHTERINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY OMILLARI VA ISTIQBOLLI MANBALARI.....	1011
Abduraxmanov Muxtorali Abduvoxidovich	
ПЕРСПЕКТИВЫ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ	1016
Авезова Шахноза Махмуджановна	
MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI OSHIRISHGA TA'SIR KO'RSATADIGAN OMILLAR.....	1022
Obilov Mirkomil Rashidovich	

“O‘ZBEKISTONDA TURIZMNING MADANIY IDENTIKLIKKA TA’SIRI: SOTSIOLOGIK TAHLIL”	1028
Alijonova Nargiza Rashidjon qizi	
STATISTICAL ANALYSIS OF CREDIT INTEREST RATES.....	1034
Abdullayev Shakhobiddin Shamsiddinovich	
QISHLOQ XO‘JALIGIDA LOGISTIKA XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISH METODLARI VA SAMARALI TA‘MINOT ZANJIRI MODEL.....	1037
Olimova Bahora Shuxratovna	
INNOVASION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHINING NAZARIY JIHATLARI.....	1042
Abdulkakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI BARQARORLIGIGA TA’SIR ETUVCHI OMIL SIFATIDA FOIZ SIYOSATI VA UNING AMALIY JIHATLARI.....	1047
Axmedova Dilafro‘z Elshodovna	
B2BDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISH BO‘YICHA XORIJIY TAJRIBALAR.....	1053
Abdubotirova Madinaxon	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ИННОВАЦИОННО - ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ.....	1059
Баходирова Хилола Баходировна	
RAQOBATBARDOSH MAHSULOT ISHLAB CHIQRISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYASIDAN FOYDALANISH.....	1063
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, Abdurazakova Diyora	
ENERGIYA XARAJATLARINI KAMAYTIRISHNING IQTISODIY SAMARASI.....	1070
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF REMOTE BANKING SERVICES IN THE CONTEXT OF BANKING TRANSFORMATION	1075
Jabborov Bahriddin Rashidovich	
MIKROMOLIYA TASHKILOTLARIDA MOLIVAVIY-XO‘JALIK FAOLIYATINI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH TARTIBI.....	1079
G‘ofurov Iskandar Abduraxmonovich	
BANKLARNING INVESTITSIYA RISKLARI VA ULARNI KAMAYTIRISH YO‘LLARI	1084
Yuldashev Erkin Xusanovich	
MA’LUMOTLAR BAZASINING RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAGI AHAMIYATI.....	1090
Maxamadiyev M. M.	
УСТОЙЧИВОСТЬ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ: АНАЛИЗ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ АКИБ «ИПОТЕКА-БАНК» ПОСЛЕ ВХОЖДЕНИЯ В ОТП GROUP.....	1095
Каримова Нуржахон Олим кизи	
O‘ZBEKISTON OLIY TA’LIM MUASSASALARIGA XORIJLIK TALABALARNI JALB ETISHDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	1101
Sharopova Nafosat, Xolmamatov Diyorbek	
DAVLATNING IJOBIY IMIJINI YARATISHDA TURIZM VA XALQ DIPLOMATIYASINING STRATEGIK O‘RNI	1108
Kasimova Zilola G‘ulomiddin qizi	
JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUASSASALARIDA MOLIVAVIY MUNOSABATLARNI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI.....	1116
Toshmurodov Abdurauf Ravshanovich	
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ МОДЕРНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО КОМПЛЕКСА УЗБЕКИСТАНА – 2025.....	1122
Ш.К.Жалилов	
“O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNING O‘RNI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI”	1126
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
MAMLAKATDA INVESTITSIYA JARAYONLARINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	1130
Xusanov Durbek Nishanovich	
TURIZM XIZMATLARI TUSHUNCHASI VA ULARNI INNOVATSION TASHKIL ETISHNING IQTISODIY MOHIYATI.....	1138
Najmidinov Azizbek Bahrom o‘g‘li	

MINTAQAVIY IQTISODIYOTDA TURISTIK INFRATUZILMANI BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI.....	1143
Xalmirzayev Axmadjan Axunovich, Ro'zmatov Boburjon Zafarjon o'g'li, Shodiyeva Nafosatxon Hamza qizi	
O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING HOLATI VA TENDENSIYALARI.....	1149
Ahmedov Shermuhammad Omonjon o'g'li	
MARKETING KOMMUNIKATSIYA STRATEGIYALARINI ISHLAB CHIQUISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	1156
Akramov Toxir Abdiraxmanovich	
SANOAT KORXONALARIDA MAHSULOT RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	1161
Adashev Azimjon Urinboyevich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA PRUDENSIAL NAZORAT: BAZEL QOIDALARI VA ULARNING AHAMIYATI	1165
Abdunazarova Dilshoda Akromovna	
INNOVATSION FAOLIYATNI BOSHQARISHDA BOSHQARUV HISOBİ AXBOROTINING AHAMIYATI	1170
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
OLIY TA'LIM TIZIMIDA INTEGRATSIYA JARAYONLARINI AMALGA OSHIRISH SHAKLLARI VA ULARNING TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDAGI AHAMIYATI.....	1177
Ismoilova Feruza Kubaymurodovna	
EKOMARKETING STRATEGIYALARI ORQALI BARQAROR RIVOJLANISHGA ERISHISH	1182
Qo'ziyev Jaloladdin Alisher o'g'li	
ENSURING INNOVATIVE ECONOMIC SECURITY IN THE KHOREZM REGION: WASTE RECYCLING AND CIRCULAR ECONOMY	1186
Madraximova Shohista Bahrom qizi	
KICHIK BIZNES FAOLIYATINI BAHOLASH ASOSIDA SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	1191
Mavkulov Ravshan Nematjonovich	
O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA ISLOM MOLIYASINI JORIY QILISHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJIRIBASIDAN FOYDALANISH.....	1195
Sultonov Baxtiyor Baxodirovich	
MINTAQAVIY IMIJNI SHAKLLANTIRISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	1201
Duschanov Alisher Sherzod o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TA'MINLASHNING IQTISODIY MEXANIZMI	1206
Opaev Bysen Aymanovich	
TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN KICHIK BIZNESNI INVESTITSION KREDITLARI ORQALI MOLIYALASHTIRISH.....	1212
Yuldashev Fozil Turapovich	
YASHIL IQTISODIYOT TAMOIYILLARI ASOSIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI SAMARALI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJIRIBASI.....	1218
M.M.Muminova	
ИНТЕГРАЦИОННОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ОПЕРАТОРА И ПРЕДПРИЯТИЙ МЕСТНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	1223
Худаярова Мехрангиз Мурадовна	
TURIZMDA INDIVIDUALLASHTIRILGAN XIZMATLAR KONSEPSIYASI VA TAJRIBA TURIZMINING NAZARIY ASOSLARI.....	1230
Raxmatov Aziz Tolipovich	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK EKSTERNALIYALARNI TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	1235
Smaylova Zarafshan	
XALQARO STANDARTLARDA PRUDENSIAL NAZORAT: BAZEL QOIDALARI VA ULARNING AHAMIYATI	1239
Abdunazarov Dilshoda Akromovna	

METALLURGIYA SANOATIDA EKOLOGIK TOZA TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH: MAQSADGA MUVOFIQLIGI VA NATIJALARI	1244
Karimov Ma'ruf Ixtiyorovich	
HUDUDIIY IQTISODIY O'SISH OMILLARINING EKONOMETRIK TAHLILI: SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA	1248
Zaripova Mukaddas Djumayozovna, Normurodov Asliddin Alijon o'g'li	
INDUSTRIAL RIVOJLANISHNING IQTISODIY VA EKOLOGIK OQIBATLARI	1258
Ataniyazova M.B.	
OLIY TA'LIM RAQOBATBARDOSHLIGINING TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDAGI ROLI	1263
Nishonov Dilshod Shamsidinovich	
СИСТЕМА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ КАК КЛЮЧЕВОЙ ЭЛЕМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ «ЗЕЛЕННОЙ» ЭКОНОМИКИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	1269
Махмудходжаева Луиза Сайфуллоевна	
IQTISODIYOTDA "YASHIL" MOLIYALASHTIRISHNI RIVOJLANTIRISHNING XUSUSIYATLARI	1274
Risqibekova Nozimaxon	
THE ROLE OF DIGITAL MARKETING IN BOOSTING TOURISM-RELATED BUSINESSES	1280
Farrukh Mamadiyrov Shukhratovich	
MINTAQA IQTISODIY BARQARORLIGINI BAHOLASH INDIKATORLARI VA USLUBLARI	1284
Turdiyev Ulug'bek Qayumovich	
MAJOR INFLATIONARY FACTORS IN THE ECONOMY OF UZBEKISTAN AND ANTI-INFLATION POLICIES	1290
Koshanov Abdimurat Azat uli, Oralbaeva Diana Mukhit qizi	
ЦИФРОВАЯ ЭКОСИСТЕМА СОВРЕМЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА: МОДЕЛИ, МЕХАНИЗМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	1296
Бекова Азиза Алимовна	
SOLIQ MAJBURIYATLARINI HISOBGA OLISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH	1301
Abdullayev Abror Bozarboyevich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AKSIZ SOLIINING FISKAL VA IJTIMOIIY ROLI	1308
Abdulxayeva Shaxnoza Muxammadiyevna	
MINTAQAVIIY IQTISODIYOTDA AGROTURIZMNI BAHOLASH USULLARI VA MEZONLARI	1314
Egamberdiyeva Umriniso Tursunqulovna, Ro'zmatov Boburjon Zafarjon o'g'li, Shodiyeva Nafosatxon Hamza qizi	
OLIY TA'LIMDAGI RAQAMLI YECHIMLARNING SAMARADORLIGI VA UNI BAHOLASH MEZONLARI	1320
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
SURXONDARYO VILOYATI SHAROITIDA AKVAPARK VA SUZISH HAVZALARI QURILISHINI TAHLIL QILISH HAMDA TAVSIYALAR BERISH	1326
Olimjonov Firdavs	
FISKAL FEDERALIZM NAZARIYASI VA UNING AMALIY AHAMIYATI	1332
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Alijonov Ahadjon Hasanboy o'g'li	
OILAVIIY MUHITDA QIZLARNING EMOTSIONAL INTELLEKTINI RIVOJLANTIRISH: IJTIMOIIY PEDAGOGIK YONDASHUV (O'ZBEKISTONDA)	1336
Qayimova Maftuna Tursunovna	
«YASHIL IPOTEKA» AMALIYOTI: XORIJIY TAJRIBALAR	1340
Berdinazarov Zafar Ulashovich, Xayitov Bobirbek Ergashevich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРОЦЕССОВ ПРИНЯТИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ В ЭПОХУ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА. ФОРМИРОВАНИЕ НОВОЙ ПАРАДИГМЫ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ	1344
Бурханова Шахноза Бобировна	
QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDA TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI KENGAYTIRISH MASALALARI	1353
Abduvoxidova N.G., Karimova A.M.	
ISHLAB CHIQARISHNI DIVERSIFIKATSIYA ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ASOSIIY MECHANIZMLARI	1359
Mirzarayimova Feruza Zokirjon qizi, Levakov Izzatulla Nematillayevich	

TO'G'RI SOLIQLARNI UNDIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH AMALIYOTI TAHLILI	1365
Xo'jaqulov Ramshid Yunusovich	
O'ZBEKISTONDA BANK TIZIMINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI.....	1372
Kasimova Zilolaxon Botir qizi	
INNOVATSION FAOLIYATNI MOLIYALASHTIRISHNING IQTISODIY MAZMUNI VA TAMOIYILLARI	1379
Gafurov Ma'ruf Xakimovich	
KREDIT RISKI VA UNGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR TAHLILI	1383
Karimova Shohida Zaylobiddinovna	
SURXONDARYO VILOYATI TUMANLARINING IQTISODIY MODERNIZATSIYASI: ASOSIY OMILLAR VA TENDENSIYALAR.....	1389
Qosimova Nodira Saidovna	
BUXORO VILOYATIDA YASHIL AGROTURIZM KONSEPSIYASINI SHAKLLANTIRISH	1395
Umurov J.	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATIDA DAROMADLAR VA ULARNI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI.....	1403
Ostonaqulova Gulchehraxon Muhammadyoqub qizi	
MINTAQADA KICHIK BIZNESNING EKSPORT SALOHİYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	1409
Raxmatullayev Umarbek Ulug'bekovich	
FERMERLAR KOOPERATSIYASI VA XALQARO BOZORLARGA KIRISH: O'TISH DAVRI IQTISODIYOTIDAN XULQ-ATVOR, DEMOGRAFIK VA INSTITUTSIONAL NUQTAI NAZARLAR.....	1415
Tursunqulov G'olib Shavkat o'g'li	

FERMERLAR KOOPERATSIYASI VA XALQARO BOZORLARGA KIRISH: O'TISH DAVRI IQTISODIYOTIDAN XULQ-ATVOR, DEMOGRAFIK VA INSTITUTSIONAL NUQTAI NAZARLAR

Tursunqulov G'olib Shavkat o'g'li

Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti doktoranti.

Annotatsiya. Xalqaro qishloq xo'jaligi bozorlari fermerlar uchun yuqori daromad olish, qo'shimcha qiymat yaratish hamda ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish imkoniyatlarini taqdim etadi. Biroq kichik va o'rta fermer xo'jaliklarining ushbu bozorlarga chiqishi sifat standartlariga rioya qilish talablari, moliyaviy cheklollar, ishlab chiqarish hajmining yetarli emasligi hamda institutsional imkoniyatlarning sustligi sababli hanuzgacha cheklanganligicha qolmoqda.

Mazkur maqolada fermerlar kooperatsiyasining xalqaro bozorlarga chiqishdagi roli fermerlar xulq-atvori, xalqaro bozorlarning o'ziga xos xususiyatlari, ishlab chiqaruvchilarning demografik omillari hamda institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlari nuqtayi nazaridan monografik tahlil qilinadi. Tadqiqot kollektiv harakat nazariyasi va yuqori qiymatli bozorlar bo'yicha so'nggi empirik tadqiqotlar natijalariga tayangan holda, fermerlar kooperatsiyasi xalqaro bozorlarga integratsiyalashuv jarayonida ixtiyoriy tashkiliy shakl emas, balki zarur tarkibiy birlashma ekanligini ko'rsatadi.

Olingan natijalar kooperativlarni rivojlantirish hamda davlat tomonidan maqsadli institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish fermerlarning global qiymat zanjirlarida ishtirokini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etishini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: fermerlar kooperatsiyasi; xalqaro bozorlar; kollektiv harakat; kichik fermerlar; institutsional qo'llab-quvvatlash; eksport; qishloq xo'jaligi rivoji.

Abstract. International agricultural markets offer farmers opportunities for higher income, value creation, and production modernization. However, access to these markets by small and medium-sized farms remains limited by quality standards, financial constraints, insufficient production volumes, and weak institutional capacity. This article provides a monographic analysis of the role of farmers' cooperatives in accessing international markets from the perspective of farmer behavior, international market characteristics, producer demographics, and institutional support mechanisms. Drawing on the theory of collective action and recent empirical research on high-value markets, the study demonstrates that farmers' cooperatives are not a voluntary organizational form but rather a structural integration in the process of integrating into international markets. The results suggest that the development of cooperatives and targeted institutional support from the state are essential for expanding farmers' participation in global value chains.

Key words: farmers' cooperatives; international markets; collective action; small farmers; institutional support; export; agricultural development.

Аннотация. Международные аграрные рынки предоставляют фермерам возможности получения более высоких доходов, создания добавленной стоимости и модернизации производства. Однако доступ малых и средних фермерских хозяйств к этим рынкам остаётся ограниченным вследствие жёстких требований к качеству продукции, финансовых ограничений, недостаточных объёмов производства и слабого институционального потенциала. В статье представлен монографический анализ роли фермерских кооперативов в выходе на международные рынки с точки зрения поведения фермеров, особенностей международных рынков, демографических характеристик производителей и механизмов институциональной поддержки. Опираясь на теорию коллективных действий и результаты последних эмпирических исследований рынков с высокой добавленной стоимостью, автор показывает, что фермерские кооперативы в процессе интеграции в международные рынки выступают не как добровольная организационная форма, а как необходимое структурное объединение. Полученные результаты свидетельствуют о том, что развитие кооперативов и целевая институциональная поддержка со стороны государства имеют ключевое значение для расширения участия фермеров в глобальных цепочках создания стоимости.

Ключевые слова: фермерские кооперативы; международные рынки; коллективные действия; малые фермеры; институциональная поддержка; экспорт; развитие сельского хозяйства.

KIRISH

So'nggi o'n yilliklarda qishloq xo'jaligi mahsulotlariga bo'lgan xalqaro talabning izchil ortib borishi kichik va o'rta fermer xo'jaliklari uchun yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Xalqaro bozorlarga integratsiyalashuv yuqori narxlar, barqaror talab, qo'shimcha qiymat yaratish hamda ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish imkonini beradi [1]. Biroq ushbu bozorlarga kirish qat'iy sifat standartlari, sertifikatlash talablari, yetkazib berishning uzluksizligi hamda moliyaviy barqarorlikni taqozo etgani sababli individual fermerlar uchun jiddiy institutsional va iqtisodiy to'siqlarni keltirib chiqarmoqda. Shu bois rivojlanayotgan va o'tish davridagi iqtisodiyotlarda kichik fermerlarning xalqaro hamda yuqori qiymatli bozorlardagi ishtiroki hanuzgacha cheklanganligicha qolmoqda.

Xalqaro tashkilotlar tomonidan olib borilgan tahlillar mazkur muammoning dolzarbligini tasdiqlaydi. Jahon Banki ma'lumotlariga ko'ra, kichik fermer xo'jaliklarini kooperatsiya asosida birlashtirish mahsulot sifati va ishlab chiqarish intizomini oshirish, shuningdek, eksport imkoniyatlarini kengaytirishda muhim vosita hisoblanadi. BMT Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) tadqiqotlari esa fermerlar kooperatsiyasi xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirish orqali oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi [2]. Jahon miqyosida kuzatilayotgan ushbu tendensiyalar kooperatsiyaning nafaqat ijtimoiy, balki makroiqtisodiy o'sishga qo'shayotgan hissasini ham yaqqol namoyon etmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyoti uchun qishloq xo'jaligi strategik ahamiyatga ega bo'lib, yalpi ichki mahsulotning qariyb 25 foizini hamda bandlikning 30 foizdan ortig'ini ta'minlaydi [3]. Shunga qaramay, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining mamlakat eksportidagi ulushi taxminan 8 foizni tashkil etib, asosan meva-sabzavot va to'qimachilik mahsulotlariga to'g'ri keladi [4]. Taqqoslash uchun, rivojlangan davlatlarda, jumladan AQSh va Niderlandiyada qishloq xo'jaligi mahsulotlarining umumiy eksportdagi ulushi 15-20 foiz atrofida bo'lib, bu natijalarga ko'p jihatdan fermerlar kooperatsiyasi orqali xalqaro bozorlarga samarali integratsiyalashuv hisobiga erishilgan [5]. Mazkur farq O'zbekiston uchun mavjud eksport salohiyatidan to'liq foydalanilmayotganini hamda bu jarayonda fermerlar kooperatsiyasining roli yetarli darajada ishga solinmaganini ko'rsatadi.

Ushbu masalaning dolzarbligi O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lish jarayoni bilan yanada ortib bormoqda. JSTga a'zo bo'lish fermerlardan xalqaro savdo qoidalariga mos ishlab chiqarish, mahsulot sifati oshirish hamda sertifikatlash tizimlarini joriy etishni talab qiladi [6]. Mazkur talablar individual fermerlar uchun murakkab va xarajat talab qiluvchi jarayon bo'lib, ularni mustaqil ravishda amalga oshirish imkoniyatlari cheklangan. Shu nuqtayi nazardan, fermerlar kooperatsiyasi xalqaro standartlarga moslashish, sertifikatlash xarajatlari kamaytirish hamda eksport hajmini oshirishda muhim institutsional mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. O'zbekiston JSTga a'zo bo'lgan sharoitda kooperatsiya fermerlarning xalqaro bozorlarga chiqishidagi asosiy vositalardan biriga aylanishi kutilmoqda [7].

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda fermerlar kooperatsiyasining yetarli darajada rivojlanmaganligi qator tizimli muammolarni keltirib chiqarmoqda. Kooperativlarning yetarlicha jipslashmaganligi sababli mahsulot sifati va hajmini xalqaro talablar darajasida barqaror ta'minlash murakkablashmoqda. Natijada fermerlar mustaqil faoliyat yuritishga majbur bo'lib, ishlab chiqarish, saqlash, marketing va eksport jarayonlarining barchasini o'z zimmasiga olmoqda. Bundan tashqari, kooperatsiyani tashkil etish va boshqarish bo'yicha tajribaning yetishmasligi fermerlarning xalqaro standartlarga javob beruvchi mahsulot ishlab chiqarish va eksport qilish imkoniyatlarini yanada cheklamoqda.

Shuningdek, kooperatsiya asosida birgalikda savdo va marketing strategiyalarini ishlab chiqishning sust rivojlanganligi ham fermerlarning xalqaro bozorlarga kirishiga to'sqinlik qilmoqda. Natijada O'zbekiston fermer xo'jaliklarining tashqi bozorlardagi ishtiroki past darajada qolib, ularning daromadlari yetarli darajada oshmayapti. Shu bois fermerlarning xalqaro bozorlarga kirishini kengaytirish va daromadlarini oshirishda kooperatsiyani takomillashtirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish alohida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqot O'zbekiston Respublikasining qishloq xo'jaligini rivojlantirishga qaratilgan normativ-huquqiy hujjatlar, jumladan "Fermer xo'jaliklarini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish to'g'risida"gi Qonun, 2017-2026-yillarga mo'ljallangan Prezident farmonlari hamda meva-sabzavotchilikda kooperatsiyani rivojlantirishga oid qarorlarda belgilangan vazifalar ijrosiga ilmiy-amaliy jihatdan xizmat qiladi. Shu asosda, maqolaning maqsadi fermerlar kooperatsiyasining xalqaro bozorlarga chiqishdagi ahamiyatini fermerlar xulq-atvori, xalqaro bozorlarning xususiyatlari, ishlab chiqaruvchilar demografiyasi hamda institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini integratsiyalashgan holda monografik tahlil qilishdan iboratdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Fermerlarning xalqaro bozorlarga chiqishi qishloq xo'jaligi va rivojlanish iqtisodiyoti adabiyotlarida muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Barrett (2008) hamda Reardon va Timmer (2012) ta'kidlashicha, yuqori qiymatli va xalqaro bozorlarga integratsiya fermerlar daromadini oshirish, ishlab chiqarish samaradorligini yaxshilash hamda qishloq hududlarida barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, mazkur mualliflar kichik fermer xo'jaliklari uchun xalqaro bozorlar yuqori tranzaksion xarajatlar, qat'iy sifat standartlari va institutsional cheklavl bilan tavsiflanishini qayd etadilar. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda ushbu omillar kichik fermerlarning bozorga kirish imkoniyatlarini keskin cheklashi ta'kidlanadi.

Fermerlar kooperatsiyasining nazariy asoslari kollektiv harakat nazariyasiga borib taqaladi. Olson (1965) kollektiv manfaatlariga erishish individual harakatlar orqali samarasiz bo'lishini, jamoaviy institutlar esa umumiy muammolarni hal etishda muhim rol o'ynashini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Ushbu yondashuv keyinchalik qishloq xo'jaligi kooperatsiyalari tahlilida keng qo'llanila boshlandi. Markelova, Meinzen-Dick, Hellin va Dohrn (2009) fermerlar kooperatsiyasi ishlab chiqarish, marketing va muzokara jarayonlarida fermerlarning bozor kuchini oshirishini ta'kidlab, kooperativlarni kichik fermerlarning xalqaro qiymat zanjirlarida ishtirokini ta'minlovchi asosiy institutsional mexanizm sifatida baholaydi.

Tranzaksion xarajatlar nazariyasiga asoslangan tadqiqotlar ham kooperatsiyaning ahamiyatini tasdiqlaydi. Williamson (1985) bozorlarda axborot almashinuvi, monitoring va shartnomalar bilan bog'liq xarajatlarning muhimligini ko'rsatgan. Ushbu yondashuvni qishloq xo'jaligiga tatbiq etgan Key, Sadoulet va de Janvry (2000) kichik fermerlar uchun xalqaro bozorlarda individual ishtirok iqtisodiy jihatdan samarasiz ekanini asoslab beradi. Fischer va Qaim (2012) esa fermerlar kooperatsiyasi tranzaksion, sertifikatlash va logistika xarajatlarni birgalikda qoplash orqali eksport imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirishini empirik jihatdan isbotlagan.

Empirik tadqiqotlar fermerlar kooperatsiyasining xalqaro bozorlarga kirish imkoniyatlarini oshirishini ko'rsatadi. Bernard va Spielman (2009), Wollni va Zeller (2007) Afrika va Osiyo mamlakatlari misolida kooperativlarga a'zo fermerlarning bozorga chiqish ehtimoli yuqoriligini aniqlagan. Abate, Francesconi va Getnet (2014) Efiopiya misolida kooperatsiya fermerlar daromadini oshirish va bozor risklarini kamaytirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Ushbu natijalar kooperativlarning nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlikka ham hissa qo'shishini anglatadi.

Fermerlarning xulq-atvori ham xalqaro bozorlarga chiqishda muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Bellemare (2012) hamda Narayanan (2014) fermerlarning riskdan qochish xulqi, axborot yetishmasligi va bozorga nisbatan ishonchsizlik eksport qarorlarini cheklashini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, Ito, Bao va Su (2012) kooperativlar orqali bilim almashinuvi va kollektiv tajriba fermerlarning bozor xulq-atvorini ijobiy tomonga o'zgartirishini ko'rsatadi.

Shuningdek, ishlab chiqaruvchilarning demografik xususiyatlari ham muhim tushuntiruvchi omil sifatida ko'riladi. Abdul-Rahman va Abdulai (2018) yosh, ta'lim darajasi hamda xo'jalik hajmi fermerlarning bozorga chiqish ehtimoliga sezilarli ta'sir ko'rsatishini aniqlagan. Ularning xulosalariga ko'ra, kooperatsiya demografik tafovutlardan kelib chiqadigan cheklavlarni yumshatishga xizmat qiladi.

Institutsional qo'llab-quvvatlash masalasi ham adabiyotlarda alohida urg'u bilan yoritilgan. Jahon Banki (2017) va FAO (2019) hisobotlariga ko'ra, davlat tomonidan kreditlash, sertifikatlash va eksport infratuzilmasini rivojlantirish fermerlar kooperatsiyasining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Staatz (1987) institutsional muhitning barqarorligi kooperativlarning uzoq muddatli muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanini ilmiy jihatdan asoslagan.

Shu bilan birga, mavjud adabiyotlarda ilmiy bo'shliq saqlanib qolmoqda. Aksariyat empirik tadqiqotlar Afrika va Janubi-Sharqiy Osiyo mamlakatlariga qaratilgan bo'lib, Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston sharoitida fermerlar kooperatsiyasining xalqaro bozorlarga chiqishdagi roli yetarlicha o'rganilmagan. Bundan tashqari, fermerlar xulq-atvori, bozor xususiyatlari, demografik omillar va institutsional qo'llab-quvvatlashning integratsiyalashgan tahlili kam uchraydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot fermerlar kooperatsiyasining xalqaro bozorlarga chiqishdagi rolini baholashga qaratilgan bo'lib, u kollektiv harakat nazariyasi (Olson, 1965) va tranzaksion xarajatlar nazariyasiga (Williamson, 1985) tayangan holda shakllantirildi. Ushbu nazariy yondashuvlar fermer xo'jaliklarining xalqaro bozorlarga individual tarzda chiqishida yuzaga keladigan iqtisodiy va institutsional muammolarni aniqlash hamda kooperatsiya orqali ushbu to'siqlarni bartaraf etish mexanizmlarini izohlash imkonini beradi.

Tadqiqotda monografik tahlil, kontent tahlil va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Ilmiy adabiyotlar tahlili

orqali fermerlar kooperatsiyasining nazariy va empirik asoslari tizimlashtirildi. Shuningdek, xalqaro tashkilotlar (Jahon Banki, FAO) hisobotlari hamda avvalgi empirik tadqiqotlar natijalari solishtirma tahlil qilindi. Tadqiqot metodologiyasi fermerlar xulq-atvori, xalqaro bozorlarning xususiyatlari, ishlab chiqaruvchilarning demografik omillari va institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini o'zaro bog'liq holda tahlil qilishga yo'naltirildi.

Mazkur yondashuv O'zbekiston sharoitida fermerlar kooperatsiyasining xalqaro bozorlarga chiqishdagi ahamiyatini kompleks baholash va mavjud ilmiy bo'shliqni to'ldirish imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Fermerlarning xalqaro bozorlarga chiqishi murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, u yuqori sifat talablari, barqaror yetkazib berish hajmi, sertifikatlash, logistika hamda marketing kabi omillarni o'z ichiga oladi. Bunday sharoitda yakka tartibdagi fermerlarning xalqaro savdo zanjirlariga mustaqil ravishda kirishi deyarli imkonsiz bo'lib, kooperatsiya muhim institutsional mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu jarayonni izohlashda eng muhim nazariy yondashuvlardan biri kollektiv harakat nazariyasi hisoblanadi.

Kollektiv harakat nazariyasi Mancur Olson tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u jamoaviy manfaatlar mavjud bo'lgan sharoitda individual ishtirokchilarning xatti-harakatlarini tushuntirib beradi [8]. Nazariyaga ko'ra, agar erishiladigan foyda jamoaviy bo'lsa, ya'ni undan barcha ishtirokchilar birdek foydalansa, biroq ushbu foydaga erishish xarajatlari individual tarzda qoplanishi lozim bo'lsa, ayrim ishtirokchilar faol qatnashmaslikka moyil bo'ladi. Ushbu holat "free rider" muammosi sifatida tanilgan.

Fermerlar kooperatsiyasi misolida, xalqaro bozorlarga chiqish natijasida olinadigan foyda, ya'ni yuqori narxlar va eksport daromadlarining oshishi barcha fermerlar uchun umumiy hisoblanadi. Biroq mazkur natijalarga erishish uchun talab etiladigan xarajatlar – jumladan, sertifikatlash talablariga rioya qilish, sifat standartlarini ta'minlash, a'zolik badallarini to'lash hamda ishlab chiqarish intizomiga amal qilish – har bir fermer zimmasiga yuklanadi. Natijada ayrim fermerlar ushbu majburiyatlarni bajarmasdan turib, umumiy natijalardan foydalanishga intiladi. Bu esa kooperativ faoliyatining samaradorligini pasaytirib, eksport faoliyatining barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

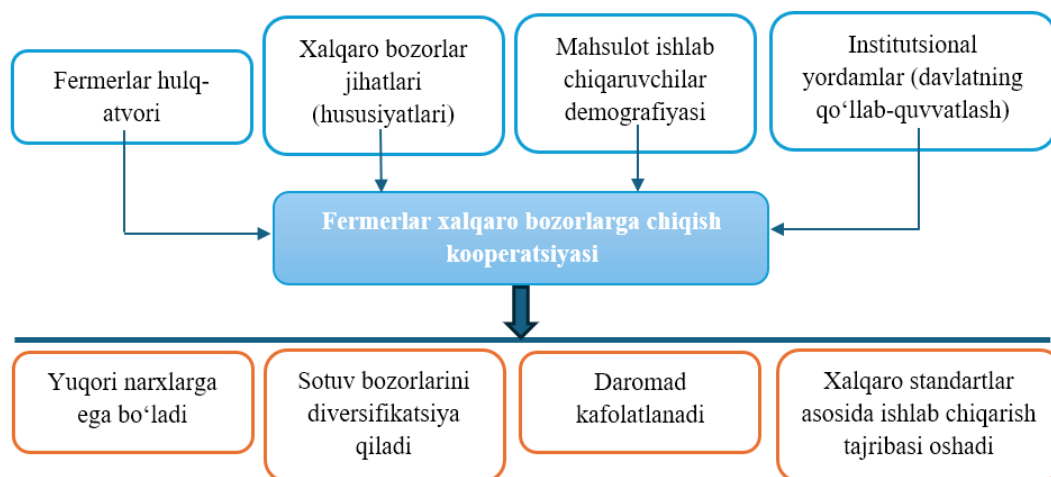
Kollektiv harakat nazariyasiga ko'ra, bunday muammolarni bartaraf etish uchun kooperatsiya o'z-o'zidan shakllanmaydi, balki uni institutsional jihatdan to'g'ri tashkil etish zarur. Xususan, kooperativ doirasida aniq qoidalar va majburiyatlar belgilanishi, a'zolik shartlari qat'iy bo'lishi hamda sifat va hajm talablariga rioya etilmagan taqdirda javobgarlik mexanizmlari joriy etilishi lozim. Shuningdek, faqat kooperativ a'zolariga beriladigan rag'batlar – eksportdan olingan daromaddan bonuslar, subsidiyalar, texnologik va maslahat xizmatlari – fermerlarning faol ishtirokini kuchaytiradi.

O'zbekiston sharoitida mazkur nazariya alohida ahamiyatga ega. Mamlakatda fermer xo'jaliklari asosan individual faoliyat yuritib, kooperatsiya tizimi yetarli darajada rivojlanmagan. Natijada ko'plab kooperativlar rasmiy jihatdan mavjud bo'lsa-da, ularning amaliy faoliyati sustligicha qolmoqda. Kollektiv harakat nazariyasi ushbu holatni individual va jamoaviy manfaatlar o'rtasidagi nomuvofiqlik bilan izohlaydi hamda davlat tomonidan institutsional qo'llab-quvvatlash va samarali boshqaruv mexanizmlarini kuchaytirish zarurligini asoslab beradi.

So'nggi yillarda agrar iqtisodiyot sohasida olib borilgan tadqiqotlar, xususan, fermerlarning yuqori qiymatli (xalqaro) bozorlar, ayniqsa eksport yo'nalishidagi zamonaviy bozorlarga chiqishida qator qiyinchiliklar mavjudligini ko'rsatmoqda. Tadqiqot natijalariga ko'ra, fermerlarning bozorga kirishidagi asosiy cheklovlar qatoriga yuqori sifatli ishlab chiqarish resurslarining yetishmasligi, samarali kooperativlarning mavjud emasligi hamda ekspluatatsion vositachilarning salbiy roli kiradi [9, 10].

Fermerlarning xalqaro bozorlarga chiqishidagi kooperatsiya darajasi fermerlar xulq-atvori, xalqaro bozorlarning xususiyatlari, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilarning demografik ko'rsatkichlari hamda institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga bevosita bog'liq (1-rasm).

Fermerlarning xalqaro bozorlarda ishtirok etish bo'yicha qarorlari nafaqat iqtisodiy omillar, balki ularning xulq-atvori va subyektiv qarashlari bilan ham chambarchas bog'liqdir. Ko'plab fermerlar yangi bozorlar bilan bog'liq risklardan qochib, an'anaviy mahalliy savdo kanallarida faoliyat yuritishni afzal ko'radi. Xususan, sertifikatlash talablari, qat'iy sifat nazorati hamda shartnomaviy majburiyatlardan cho'chish fermerlarning eksport bozorlariga kirishini cheklaydi. Shu bilan birga, bozor to'g'risidagi axborotlarning yetishmasligi va ishonchsizlik darajasining yuqoriligi fermerlarning innovatsion qarorlar qabul qilishiga to'sqinlik qiladi. Ilmiy tadqiqotlar natijalari fermerlar xulq-atvorini o'zgartirishda jamoaviy yondashuvlar, bilim almashinuvi hamda ishonchga asoslangan institutlarning muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi [11].

1-rasm. Fermerlarni xalqaro bozorlarga chiqishida karakterli omillari va kutiladigan natijalari (nazariy metodologiya).

Xalqaro bozorlar mahsulot sifati, izchilligi, yetkazib berish barqarorligi hamda hujjatlashtirish darajasi bo'yicha an'anaviy bozorlardan tubdan farq qiladi. Ayniqsa, oziq-ovqat xavfsizligi va ekologik talablar fermerlar uchun qo'shimcha xarajatlarni keltirib chiqaradi. Shu bilan birga, xalqaro bozorlarda narxlarning nisbatan yuqoriligi hamda uzoq muddatli shartnomalar mavjudligi fermerlar uchun muhim rag'bat omili hisoblanadi. Biroq ushbu imkoniyatlardan foydalanish individual fermerlar uchun murakkab bo'lib, kooperatsiya xalqaro bozorlarning murakkab xususiyatlariga moslashishda muhim mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Xalqaro bozorlarda ishtirok etishga yosh fermerlar, nisbatan yuqori ta'lim darajasiga ega hamda bozorga yaqin hududlarda joylashgan xo'jaliklar ko'proq moyillik bildiradi. Aksincha, kam daromadli, uzoq hududlarda faoliyat yurituvchi va ishlab chiqarish tajribasi cheklangan fermerlar ko'proq resurs va moliyaviy cheklolarga duch keladi. Demografik farqlar fermerlarning qaysi to'siqlarni muhim deb baholashida ham namoyon bo'ladi: masalan, kam ta'minlangan fermerlar uchun kredit va ishlab chiqarish resurslariga kirish muammosi dolzarb bo'lsa, nisbatan rivojlangan fermerlar uchun me'yoriy va sertifikatlash talablari asosiy cheklov sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu holat siyosiy choralar va kooperatsiya strategiyalarini segmentatsiyalangan yondashuv asosida ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Kredit resurslariga kirish imkoniyatlarini kengaytirish, sertifikatlash xarajatlarini qisman subsidiyalash, shuningdek, maslahat va trening xizmatlarini taqdim etish fermerlar duch kelayotgan qiyinchiliklarni sezilarli darajada kamaytiradi. Shu bilan birga, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan fermerlar kooperatsiyalari bozor infratuzilmasiga jamoaviy kirishni ta'minlab, individual tranzaksion xarajatlarni pasaytiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, institutsional qo'llab-quvvatlash mavjud bo'lgan sharoitda fermerlarning xalqaro bozorlarga xos risklarni qabul qilish darajasi oshadi va ularning yuqori qiymatli bozorlar ishtirokchisiga aylanish ehtimoli ortadi [12, 13].

Xalqaro bozorlarga chiqqan fermer xo'jaliklari o'z mahsulotlarini yuqori narxlarda sotish, kafolatlangan savdo bozorlariga ega bo'lish, daromadlarini oshirish hamda ishlab chiqarishni xalqaro standartlar talablari asosida moslashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Fermerlar kooperatsiyasi orqali xalqaro bozorlarga chiqish mahsulotni an'anaviy ichki bozorlarga nisbatan yuqoriroq narxlarda sotish imkonini yaratadi. Kooperativlar mahsulot hajmini birlashtirgan holda yirik eksportchilar va chakana savdo tarmoqlari bilan to'g'ridan-to'g'ri muzokaralar olib borishi mumkin bo'lib, bu individual fermerlarga xos bo'lgan past savdolashuv kuchini sezilarli darajada oshiradi. Natijada mahsulot narxi vositachilar tomonidan sun'iy ravishda pasaytirilmaydi va fermerlar qo'shimcha qiymatning katta qismini o'zida saqlab qoladi. Bu holat, ayniqsa, yuqori sifatli va sertifikatlangan qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportida muhim ahamiyat kasb etadi.

Kooperatsiya fermerlarga faqat bitta ichki yoki mahalliy bozorga bog'lanib qolmasdan, bir vaqtning o'zida bir nechta savdo kanallarida faoliyat yuritish imkonini beradi. Xalqaro bozorlarga chiqish orqali kooperativlar eksport, mintaqaviy savdo hamda qayta ishlash sanoati bilan integratsiyalashgan savdo zanjirlarini shakllantiradi. Bu esa fermerlarning bozor risklarini kamaytiradi, chunki bir bozorda narxlar pasaygan taqdirda boshqa bozorlar orqali daromadni qoplash imkoniyati yuzaga keladi. Bozor diversifikatsiyasi, ayniqsa, iqlim va narx tebranishlariga sezgir bo'lgan agrar sektor uchun strategik ahamiyatga ega.

Xalqaro bozorlarga kooperatsiya orqali chiqish fermerlar daromadlarining mavsumiy va tasodifiy o'zgaruvchanligini kamaytiradi. Kooperativlar uzoq muddatli eksport shartnomalarini tuzish va oldindan

kelishilgan narxlar asosida mahsulot yetkazib berish orqali fermerlar uchun barqaror pul oqimini ta'minlaydi. Bu holat individual fermerlarga xos bo'lgan noaniqliklarni kamaytirib, ularning investitsiya kiritish, texnologiyalarni yangilash va ishlab chiqarishni kengaytirish imkoniyatlarini oshiradi. Natijada daromad barqarorligi qishloq xo'jaligi tarmog'ining umumiy moliyaviy barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Kooperativlar orqali eksport bozorlariga kirgan fermerlar xalqaro sifat, sanitariya va fitosanitariya standartlariga mos ishlab chiqarish tajribasini bosqichma-bosqich egallaydi. Sertifikatlash, sifat nazorati va hujjatlashtirish jarayonlari kooperativ doirasida markazlashgan holda tashkil etiladi. Bu esa fermerlarning bilim va ko'nikmalarini oshirib, ularni global qiymat zanjirlarining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Uzoq muddatda esa ushbu tajriba nafaqat eksport, balki ichki bozor uchun ham mahsulot sifati va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Mazkur tadqiqot fermerlar kooperatsiyasining xalqaro bozorlarga chiqishdagi rolini nazariy va empirik jihatdan tahlil qilib, kooperatsiya fermer xo'jaliklari uchun xalqaro savdo zanjirlariga integratsiyalashuvning asosiy institutsional mexanizmi ekanligini tasdiqladi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, yuqori sifat talablari, sertifikatlash, logistika va marketing bilan bog'liq muammolar individual fermerlarning xalqaro bozorlarga mustaqil ravishda chiqishini sezilarli darajada cheklaydi. Kooperatsiya ushbu to'siqlarni jamoaviy harakatlar orqali yumshatib, fermerlarning savdolashuv kuchini oshiradi, tranzaksion xarajatlarni kamaytiradi hamda eksport faoliyatining barqarorligini ta'minlaydi.

Xalqaro bozorlarga chiqish natijasida olinadigan foyda jamoaviy xarakterga ega bo'lsa-da, ushbu foydaga erishish uchun zarur bo'lgan xarajatlar individual fermerlar zimmasiga tushadi. Tadqiqot natijalari kooperativlar doirasida aniq qoidalar, majburiyatlar va rag'batlantirish mexanizmlari mavjud bo'lmaganda "free rider" muammosi yuzaga kelishini ko'rsatdi. Shu bois kooperativlarni samarali faoliyat yurituvchi institutlarga aylantirish ularning tashkiliy jihatidan ko'ra, institutsional sifatini oshirish bilan bevosita bog'liqdir.

Tadqiqot xulosalariga ko'ra, fermerlarning xulq-atvori, xalqaro bozorlarning xususiyatlari, ishlab chiqaruvchilar demografiyasi hamda institutsional qo'llab-quvvatlash omillari o'zaro uzviy bog'liq holda fermerlarning xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini belgilaydi. Kooperatsiya ushbu omillarni birlashtiruvchi mexanizm bo'lib, risklarni taqsimlash, bilim almashinuvi va ishonchni mustahkamlash orqali fermerlarning bozorga kirish ehtimolini oshiradi. Ayniqsa, resurslari cheklangan va uzoq hududlarda joylashgan fermerlar uchun kooperatsiya xalqaro bozorlarga chiqish imkonini beruvchi inklyuziv institut sifatida namoyon bo'ladi.

Amaliy va siyosiy tavsiyalar quyidagilardan iborat. Birinchidan, fermerlar kooperatsiyalarini rivojlantirishda ularning sonini ko'paytirishdan ko'ra, institutsional sifatiga ustuvor ahamiyat qaratish lozim. Kooperativlar doirasida aniq a'zolik shartlari, majburiy sifat va hajm talablari hamda javobgarlik mexanizmlarining joriy etilishi "free rider" muammosini kamaytirib, eksport faoliyatining barqarorligini oshiradi.

Ikkinchidan, faqat kooperativ a'zolari uchun mo'ljallangan moliyaviy va nomoliyaviy rag'batlantirish choralarini, jumladan sertifikatlash xarajatlarini subsidiyalash, texnologik va maslahat xizmatlari hamda eksport bonuslarini kengaytirish fermerlarning faol ishtirokini kuchaytiradi.

Uchinchidan, davlat siyosati kooperatsiyalar orqali bozor infratuzilmasiga jamoaviy kirishni ta'minlashga yo'naltirilishi lozim.

To'rtinchidan, fermerlarning xulq-atvorini o'zgartirishga qaratilgan trening va bilim almashinuvi dasturlarini kengaytirish zarur. Xalqaro standartlar, sertifikatlash va shartnomaviy munosabatlar bo'yicha amaliy bilimlar fermerlarning eksport bozorlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi.

Beshinchidan, demografik farqlarni inobatga olgan holda segmentatsiyalangan siyosiy yondashuvlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir. Yosh va ta'lim darajasi yuqori fermerlar uchun innovatsion hamda eksportga yo'naltirilgan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, resurslari cheklangan fermerlar uchun esa kredit liniyalarini kengaytirish va ishlab chiqarish resurslariga subsidiyalar ajratish ustuvor yo'nalish bo'lishi lozim. Nihoyat, O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish jarayoni doirasida fermerlar kooperatsiyasini xalqaro savdo qoidalariga moslashtirish strategik ahamiyat kasb etadi. Kooperativlarni xalqaro sertifikatlash va standartlarga mos faoliyat yuritishga tayyorlash O'zbekiston fermerlarining global qiymat zanjirlaridagi ishtirokini kengaytirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. World Bank. (2023). *Agricultural Development and Cooperative Impact Report*. Washington, DC: World Bank.
2. FAO. (2022). *The State of Food and Agriculture: Statistical Yearbook*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
3. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). *O'zbekiston qishloq xo'jaligi statistik ma'lumotlari (2023-yil)*. Toshkent: Davlat statistika qo'mitasi.

4. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi. (2023). *O'zbekiston qishloq xo'jaligi eksporti to'g'risida hisobot*. Toshkent.
5. World Bank. (2023). *Agricultural Development and Cooperative Impact Report*. Washington, DC: World Bank.
6. WTO. (2023). *WTO Membership and Agriculture Sector Development*. Geneva: World Trade Organization.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2024). *Iqtisodiy siyosat bo'yicha qarorlar to'plami*. Toshkent.
8. Olson M. (1971). *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups* (with a new preface and appendix). Cambridge MA: Harvard University Press.
9. Ola O., & Menapace L. (2020). Revisiting constraints to smallholder participation in high-value markets: A best-worst scaling approach. *Agricultural Economics*, 51(4), 595-608.
10. Tray B., Garnevska E., & Shadbolt N. (2021). Linking smallholder producers to high-value markets through vegetable producer cooperatives in Cambodia. *International Food and Agribusiness Management Review*, 24(6), 905-920.
11. Sumari G.S., Mishili F., & Macharia J. (2018). Participation of smallholder vegetable growers in high-value market chains in Arusha, Tanzania. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 8(4), 371-380.
12. Maspaitella M., Garnevska E., Siddique M.I., & Shadbolt N. (2018). Towards high-value markets: A case study of smallholder vegetable farmers in Indonesia. *International Food and Agribusiness Management Review*, 21(1), 73-88.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>